

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 5. 2021. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

CONTENTS:

MONTENEGRIN-OTTOMAN BORDER RELATIONS AFTER THE BERLIN CONGRESS OF 1878

Ivan TEPAVCEVIC ..... p. 7

AUSTRO-HUNGARIAN INTELLIGENCE SERVICE IN MONTENEGRO (1914–1916)

Milan SCEKIC ..... p. 21

INDEX OF THE CYCLE OF MONEY-THE CASE OF MONTENEGRO

Constantinos CHALLOUMIS ..... p. 41

THE ROLE OF THE MONTENEGRIN PROSECUTOR'S OFFICE IN THE CASE OF DEPORTATION OF REFUGEES

Balša DELIBASIC ..... p. 59

PERCEPTION ON JULY 13 IN MONTENEGRIN NEWSPAPERS AFTER THE WAR OF THE 1990s

Vukadin NISAVIC ..... p. 81

THE BRITISH EMPIRE'S INTEGRATION OF PRECOLONIAL NIGERIA INTO THE BRITISH COLONIAL ECONOMY AND ITS CONSEQUENCES

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... p. 99

REVIEWS:

SCIENTIFIC CONFERENCE: POST-SOCIALIST IDENTITY OF MONTENEGRO

Jovan MUHADINOVIC ..... p. 115

A CAPITAL WORK OF UNIVERSAL VALUE–Presentation of the book: The red idea of Montenegro

Milan SCEKIC ..... p. 121

ABOUT METHODOLOGY, STRUCTURE, CONTENT – Presentation of the book: Modern History of Montenegro 1988–2017

Zivko ANDRIJASEVIC ..... p. 127

FLOOD, EARTHQUAKE, SMOG – Presentation of the proceedings:

Contributions to the ecohistory of Bosnia and Herzegovina in the 20th century

Minela RADUSIC ..... p. 135

THE FIRST PRESIDENT OF SLOVENIA– Presentation of the book: Milan Kučan - The first president of Slovenia

Amel DURUTLIC ..... p. 141

THE ALTERNATIVE – Presentation of the book: An alternative history of Serbia

Milan SCEKIC ..... p. 147

PROCEEDINGS: MONTENEGRO THREE DECADES AFTER THE DEMOLITION OF THE BERLIN WALL

Vukadin NISAVIC ..... p. 153

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS ..... p. 159

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 5. 2020. Issue 1-2. Podgorica, December 2021.

SADRŽAJ:

POGRANIČNI ODNOSI IZMEĐU CRNE GORE I OSMANSKOG CARSTVA NAKON BERLINSKOG KONGRESA 1878.

Ivan TEPAVČEVIĆ ..... str. 7

AUSTROUGARSKA OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA U CRNOJ GORI (1914–1916)

Milan ŠĆEKIĆ ..... str. 21

INDEKS KRETANJA NOVCA-SLUČAJ CRNE GORE

Constantinos CHALLOUMIS ..... str. 41

ULOGA CRNOGORSKOG TUŽILAŠTVA U SLUČAJU DEPORTACIJA IZBEGLICA

Balša DELIBAŠIĆ ..... str. 59

PERCEPCIJA 13. JULA U CRNOGORSKIM NOVINAMA NAKON RATA DEVEDESETIH

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 81

INTEGRACIJA PRETKOLONIJALNE NIGERIJE U BRITANSKU KOLONIJALNU EKONOMIJU I NJENE POSLJEDICE

Olawale Olufemi AKINRINDE, Abdullah Abdulazeez OSUWA ..... str. 99

PRIKAZI I OSVRTI:

NAUČNA KONFERENCIJA: POST-SOCIJALISTIČKI IDENTITET CRNE GORE

Jovan MUHADINOVIĆ ..... str. 115

KAPITALNO DJELO UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI– Prikaz knjige:
Crvena ideja Crne Gore

Milan ŠĆEKIĆ ..... str. 121

O METODOLOGIJI, STRUKTURI, SADRŽAJU – Prikaz knjige:

Moderna istorija Crne Gore 1988–2017

Živko ANDRIJAŠEVIĆ ..... str. 127

POPLAVA, ZEMLJOTRES, SMOG – Prikaz zbornika radova:

Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću

Minela RADUŠIĆ ..... str. 135

PRVI PREDSJEDNIK SLOVENIJE – Prikaz knjige:

Milan Kučan – Prvi predsjednik Slovenije

Amel DURUTLIĆ ..... str. 141

ALTERNATIVE – Prikaz knjige: Alternativna istorija Srbije

Milan ŠĆEKIĆ ..... str. 147

ZBORNIK RADOVA: CRNA GORA TRI DECENIJE NAKON RUŠENJA

BERLINSKOG ZIDA

Vukadin NIŠAVIĆ ..... str. 153

UPUTSTVA ZA AUTORE ..... str. 159

Original scientific article**PERCEPCIJA 13. JULA U CRNOGORSKIM NOVINAMA
NAKON RATA DEVEDESETIH**Vukadin NISAVIC¹

Istraživač, Centar za Geopolitiku, Nikšić, Crna Gora

email: vulenisavic@live.com

ABSTRACT:

This paper presents a kind of case study that analysis the writings on 13 July in three print media in Montenegro: Pobjeda, Dan and Vijesti dated from 2000, 2006, 2010, 2015, and 2019. The paper shows how a historical event of great importance for the state and national being of Montenegro is treated in the mentioned newspapers. Attention is paid to the analysis of the narratives about July 13 promoted through the media that had different editorial policies, through which they built narratives about this important historical event. The difference is especially noticeable in the writing of the newspaper Pobjeda i Dan, which at the same time shows the differences between the government and the opposition in Montenegro in relation to the mentioned event.

KEY WORDS:

Montenegro; July 13; Printed media; Perception; Revisionism.

---

¹ Vukadin NIŠAVIĆ (1996.) – osnovnu školu i gimnaziju završio je u Beranama. Diplomirao je 2019. godine na Katedri za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću, gdje se trenutno nalazi na magistarskim studijama. Učesnik je više ljetnjih škola predavanja i seminara. Tokom 2020. bio je stipendista petomjesečne Međunarodne parlamentarne stipendije (IPS) u Berlinu.

SAŽETAK:

Ovaj rad predstavlja neku vrsta studije slučaja, gdje su analizirana pisanja o 13. julu u tri štampana medija u Crnoj Gori: Pobjedi, Vijestima i Danu iz 2000, 2006, 2010, 2015, i 2019. godine. U radu je prikazano kako se jedan istorijski događaj od velikog značaja za državno i nacionalno biće Crne Gore tretira u pomenutim novinama. Pažnja je posvećena analizi narativa o 13. julu promovisanih preko medija, koji su imali različitu uređivačku politiku, kroz koju su gradili narative o ovom važnom istorijskom događaju. Razlika je naročito uočljiva u pisanju novina Pobjeda i Dan, što istovremeno prikazuje i razlike u odnosu vlasti i opozicije u Crnoj Gori prema navedenom događaju.

Ključne riječi:

Crna Gora; 13. jul; Štampani mediji; Percepcija; Revizionizam.

Crna Gora je sve do kraja 20. vijeka imala dosta jednoličnu scenu kada je riječ o štampanim medijima. Jedina dnevna novina sve do 1997. bila je *Pobjeda*, osnovana 1944. godine, kao organ Narodnooslobodilačkog fronta Crne Gore (Rastoder i saradnici, 2006).¹ To će biti najuticajniji list u Crnoj Gori za vrijeme postojanja SFRJ, ali i nakon njenog raspada i osnivanja drugih štampanih medija. Prvi nezavisni mediji u Crnoj Gori osnovani su početkom devedesetih godina, a to su bili dvonedjeljnik *Krug* i nedjeljnik *Monitor*. Grupa novinara koja je bila bliska ovim listovima, pokrenuće 1997. godine dnevne novine *Vijesti*. List je imao potrebu da naglasi da je u pitanju „nezavisni dnevnik”, iako je u prvom broju konstatovano da „nezavinost ne podrazumijeva neutralnost”, i da će o političko-društvenim pitanjima *Vijesti* imati svoj stav (Rastoder, Adžić, 2020, 641–642).² Naredne, 1998. pojaviće se i dnevni list *Dan*, koji će takođe u prvom broju istaknuti da je riječ o prvoj nezavisnoj novinini, međutim, još tada se spekulisalo da je list osnovan sredstvima iz budžeta savezne države, a uz to je vezivan i za Socijalističku narodnu partiju (SNP) u Crnoj Gori (Isto, 642).

Tako će na medijskom prostoru Crne Gore od 1998. godine dominirati tri lista: *Pobjeda*, *Vijesti* i *Dan*. Ova tri štampana medija predstavljaju i artikulisane glasove različitih političkih struktura u Crnoj Gori, stoga neće postojati potreba tržišta za četvrtim listom, i svaki pokušaj da se zauzme četvrta pozicija biće neuspješan (Isto, 648).³ Kada govorimo o političkoj profilaciji, i političkoj zavisnosti ova tri štampana medija, možemo reći da je *Pobjeda* u SFRJ bila pod kontrolom SK CG, a nakon AB revolucije tu ulogu je preuzeo vladajući DPS. Pozicioniranje u odnosu na aktuelna političko-društvena pitanja u Crnoj Gori odrediće karatker listova *Vijesti* i *Dan*. Ova dva štampana medija postaće emiteri dva sučeljena bloka – *suverenističkog* i *prosrpskog*. *Vijesti* su odražavale stanovište onih koji su se borili za nezavisnu državu, nacionalnu afirmaciju Crne Gore, otvaranje prema svijetu i podržavali njen evroatlanski put, dok se *Dan* našao na suprotnoj strani (Isto, 653).

Narativ o 13. julu i njegovom obilježavanju kao Dana ustanka, kasnije i

1 Prvi urednik lista bio je Puniša Perović, a list je isprva štampan u Nikšiću, zatim se preselio na Cetinje, a od 1954. izlazi u Titogradu (Podgorici) (Rastoder i saradnici, 2006, 1034).

2 Kako je istakao Šerbo Rastoder, problematičnost ovog suda jeste u tome što vlastiti stav isključuje nezavisnost u novinarstvu, jer činjenice i izvore bira sam novinar. O nezavisnosti u crnogorskim medijima, vidi, takođe (Despotović, Pogled..., str. 28–29).

3 Kao primjere pokušaja uvođenja četvrtog lista možemo navesti novine *Publika*, koja je ugašena 2004, nakon čega će se pokrenuti dnevni list *Republika*, koji će biti ugašen 2008. godine. Danas još uvijek izlaze *Dnevne novine*, koje su pokrenute 2011. godine.

Dana državnosti, u listovima *Pobjeda*, *Vijesti* i *Dan* odražavao je i gore pomenutu zavisnost od političkih struktura koje su se nalazile iza njih. Obilježavanje 13. jula je, između ostalog, služilo i opravdavanju i promociji sopstvenih političkih stavova, kao i iznalaženju analogija kojima se težilo legitimisati ponašanje u savremenoj političkoj situaciji. Tako je 2000. godine obilježavanje 13. jula bilo u sjenci NATO bombardovanja i sukoba republičke i savezne vlasti. Pomenuti sukob manifestovao se kroz paralelne proslave Dana ustanka. Republičke vlasti Crne Gore zajedno sa boračkim udruženjima, koja su im bila naklonjena, organizovali su centralnu proslavu na Jasikovcu kod Berana, dok su pristalice saveznog premijera Momira Bulatovića i savezne vlade organizovale proslavu u Andrijevici. *Pobjeda*, kao medij blizak republičkoj vlasti, baziraće se na izvještavanju sa republičkog obilježavanja 13. jula. U poruci republičkog odbora SUBNOR-a, koju je prenijela *Pobjeda*, ističe se da je 13. jul spojio tradicionalno i revolucionarno, osuđuju se razni nacionalizmi uz konstataciju da su borci Crne Gore „protiv svake politike koja je za krv i rat” (Stamatović, 12. 07. 2000, str. 4). U izvještavanju sa centralne proslave *Pobjeda* 14. jula prenosi govore istaknutih republičkih funkcionera. Potpredsjednik republičke vlade, Ljubiša Krgović, u svom govoru je između ostalog povukao paralelu između 13. jula 1941. i 2000. godine, a ugroženost Crne Gore je zajednička nit koja ih je povezivala. Crna Gora je 2000. ugrožena kao i 1941, a ovog puta prijetnju ne predstavlja italijanski okupator, već politika Slobodana Miloševića i političke struje u Crnoj Gori koje ga podržavaju (Stamatović, Fatić, 14. 07. 2000, str. 2–3). *Pobjeda* je takođe prenijela izvještaje o obilježavanju Trinaestog jula u drugim gradovima, sa posebnim osvrtom na Podgoricu (Koprivica, 14. 07. 2000, str. 11). Pored navedenog, ovaj štampani medij se osvrnuo na 13. jul i tekstovima koji nijesu neposredno povezani sa aktuelnom proslavom. U pitanju je intervju sa Svetozarom Vukmanovićem Tempom, koji je između ostalog istakao žaljenje što 4. jul, dan kada je KPJ donijela odluku o podizanju ustanka, pada u zaborav (Stamatović, 13. 07. 2000, str. 6), kao i tekst posvećen Niku Marašu, komandantu Zetskog partizanskog bataljona, koji je poginuo u sukobu sa Italijanima i „domaćim slugama” januara 1942. godine (Stamatović, 14. 07. 2000, str. 6).

U dnevnom listu *Dan* je za razliku od *Pobjede* preovladavao suprotan narativ. Kao što je *Pobjeda* ignorisala proslavu 13. jula u režiji savezne vlasti, tako je i *Dan* skoro u potpunosti ignorisao republičku proslavu. Prenose se saopštenja organizacija bliskim saveznoj vlasti, poput saopštenja Jugoslovenskih komunista Crne Gore, koji pored čestitke Dana ustanka, pozivaju i na zbijanje redova, radi

očuvanja SRJ. Sa druge strane navodi se da oni koji ne idu putem očuvanja savezne države, to čine iz ličnih i materijalnih razloga, a uz to progone „pravednike”, dok „kriminalci” ostaju van njihovog domašaja (Čestitka narodu, 12. 07. 2000, str. 5). S obzirom na to da je trebalo diskreditovati republičku proslavu 13. jula, određene boračke organizacije sa prostora Podgorice su obavijestile javnost da se u odboru za proslavu nalaze i oni koji su „javno i svesrdno pomagali” NATO bombardovanje (Lj. M, 12. 07. 2000, str. 11). U broju od 13. jula na naslovnoj strani lista *Dan*, date su kratke čestitke Slobodana Miloševića i Momira Bulatovića praćene njihovim fotografijama, bez ikakvog nagovještaja proslave na republičkom nivou (Za zajednički život...; Blistav primjer..., 13. 07. 2000, str. 1). Savezni premijer trebalo je tog dana da govori na Knjaževcu u blizini Andrijevice, gdje je bila proslava 13. jula u režiji savezne vlade. Na „Trinaestojulski sabor” pristalice je ranije pozvao član glavnog odbora SNP-a, Veselin Bakić, gdje će se, kako je on to naveo, skupiti „većinska i prava” Crna Gora. Istovremeno, Bakić svoje političke neistomišljenike naziva „kamarilom evropejaca” i „Dukljanima”, koji nasrću na „svetinje”. Pored navedenog, on posredno izjednačava republičku vlast sa onima koji su 1941. proglasili nezavisnu Crnu Goru pod protektoratom fašističke Italije⁴ (Đ. S, 13. 07. 2000, str. 5; Al. R, 13. 07. 2000, str. 6). U broju koji je izašao 14. jula, *Dan* prenosi govore sa skupa u Andrijevi. Na skupu su govorili načelnik generalštaba VJ Nebojša Pavković, Momir Bulatović, član GO SNP-a i predsjednik SO Andrijevice Veselin Bakić i predsjednik SUBNOR-a Jugoslavije dr Milo Marković. Svi govori imaju otprilike istu matricu. Nakon što se govornici dotaknu u nekoliko rečenica borbe Crnogoraca protiv fašističkog okupatora prelazi se na „savremene neofašiste” i „zlo domaće”. Govornici žele da uspostave paralelu između ustaničke borbe 1941. protiv italijanskog okupatora i VJ protiv NATO-a, u cilju opravdanja opstanka SRJ i politike oličene u Momiru Bulatoviću, a preko njega i Slobodanu Miloševiću (Ne preporučujemo...; Vrijeme ne može...; Dedović; Nemamo prečeg interesa..., 14. 07. 2000, str. 4–5). Samo dvije kratke vijesti govore o proslavi 13. jula republičkih vlasti, a to su obavještenje u dvije rečenice da je trinaesti jul obilježen u blizini Podgorice, (V. S, 14. 07. 2000, str. 11) kao i da je predsjednik Crne Gore položio vijenac na Spomenik partizanu borcu u Podgorici (Obilježen praznik, 14. 07. 2000, str. posljednja). Jedini tekst koji ne govori o savremenim proslavama 13. jula, jeste tekst o bici na Vrlostupu u kanjonu rijeke Tare (Bulatović, 13.07. 2000, str.

4 „Namjerili su da nas, kao i prije pedeset devet godina, ponude stranim moćnicima, a sve za šaku socijalne pomoći, kazao je Bakić.”

6). Interesantan je i tekst povodom 13. jula u istom broju, koji govori o vojničkoj etici Crnogoraca, u kome se na osnovu stranih putopisa govori o nepogrješivosti crnogorskog vojnika (Rajić, 13. 07. 2000, str. 6). Ovaj tekst dobija svoj smisao ukoliko se pogleda prethodna strana, gdje se daje vijest o izvještaju „Hjuman rajts voča”, u kome se govori o mogućem silovanju koje su počinili pripadnici VJ na Kosovu. Autor teksta navodi da se na takve optužbe čitalac može samo nasmijati, jer je nemoguće da srpski ili crnogorski vojnik počini takav zločin (Prljavi trikovi Nato, 13. 07. 2000, str. 5).

Vijesti su o proslavi 13. jula 2000. godine pisale dosta skromnije, ali i najbliže nečemu što možemo nazvati novinarskim izvještajem. U ovim novinama se može naći u dosta manjem obimu u odnosu na *Pobjedu* i *Dan* izvještaj sa obje proslave propraćene dijelom govora potpredsjednika republičke vlade Krgovića i saveznog premijera Bulatovića (Jedan ustanak..., 13. 07. 2000. str. 4; A. R; B. G, 14. 07. 2000. str. 3).

Trinaesti jul je se od 2004. godine obilježava kao Dan državnosti Crne Gore (Zakon o državnim simbolima i danu državnosti Crne Gore, 2004. čl. 26, 27), a nakon sticanja nezavisnosti 2006. godine proslava 13. jula je bila u znaku referendumske podijeljenosti na suvereniste i unioniste. U listu *Pobjeda* će se dominantno nalaziti tekstovi koji će odražavati stavove suverenističkog bloka, i to struje bliskoj vladajućem DPS-u. Podijeljenost u crnogorskom društvu se manifestovala i na prijemu koji je upriličio predsjednik Crne Gore, Filip Vujanović, na kojoj nije bilo predstavnika poražene unionističke struje na referendumu⁵ (Raičević, 13. 07. 2006, str. 4; J. Đ. B, 14. 07. 2006, str. 4). Tada se počela koristiti i krilatica „da nije bilo 13. jula 1941, ne bi bilo ni 21. maja 2006.”, koja će se i narednih godina ponavljati u *Pobjedi* kroz govore političara suverenističkog bloka, kao i kroz autorske tekstove. Na ovaj način 13. julu je dodijeljen konkretan i aktuelan smisao i značaj za nezavisnu Crnu Goru, čime su istovremeno i antifašističke vrijednosti trebale biti temelj obnovljene crnogorske nezavisnosti. Shodno tome, o 13. julu 1941. se govorilo kao o datumu koji je označio početak vraćanja crnogorske državnosti ukinute 1918. godine (V. Š, I. P, 13. 07. 2006, str. 2). U izvještajima se može naći i stav da je 13. jul „dan koji je danas veći nego ikada ranije, jer ga prvi put slavimo u samostalnoj i međunarodno priznatoj Crnoj Gori” (Stamatović, 13. 07. 2006, str. 5). U pisanju

5 Na prijemu nije bilo ni dijela suverenističkog bloka, tako je sa svečanosti izostao predsjednik liberalne partije Miodrag Živković i lider Grupe za promjene Nebojša Medojević. Predrag Bulatović će svoje odsustvo objašnjavati navodnim izbornim nepravilnostima na referendum.

Pobjede, nakon vijesti o polaganju vijenca na Spomenik partizanu borcu (Vujanović položio vijenac..., 14. 07. 2006, str. 2), posebna pažnja je posvećena otkrivanju spomenika Petru I Petroviću Njegošu (I. P. 14. 07. 2006, str. 3). U *Pobjedi* je izostavljen manji incident sa skupa, o kome će izvijestiti *Dan* i *Vijesti*. U pitanju je bila opasnost da šipka, koja je bila provučena kroz platno na dnu zastave istaknute iznad učesnika, padne na okupljene (S. P. 14. 07. 2006, str. 3; Br. M. 14. 07. 2006, str. 7), čime se možda nije htio pokvariti utisak proslave, kojoj su prisustvovali visoki državni zvaničnici. Sa druge strane, u oštrom tonu je prenesena vijest da na zgradi SO Kolašin nije bila istaknuta crnogorska zastava na dan državnog praznika (Drašković, 14. 07. 2006, str. 5). U nekim gradovima, kao i na državnom nivou unionisti i suverenisti su polagali vijence na spomenike NOB-a odvojeno (R. Đ, 14. 07. 2006, str. 7). *Pobjeda* i 2006. daje tekst o 13. julu koji ne predstavlja izvještaj sa proslave, kroz intervju sa Andrijom Nikolićem, predsjednikom SUBNOR-a Crne Gore i prvim ministrom vojnim nakon Drugog svjetskog rata. U intervjuu je bilo govora o antifašističkim tekovinama Trinaestojulskog ustanka, uz isticanje zasluga koje su boračke organizacije imale u obnavljanju nezavisnosti Crne Gore (Država i sloboda..., 13. 07. 2006, str. 10).

Sa druge, strane u listu *Dan* je nakon referenduma istaknuto geslo: „Majska zora i 13. jul ne idu zajedno”, koje u istoimenom tekstu objašnjava istoričar Aleksandar Stamatović. Ukazujući na nespojivost ova dva praznika, Stamatović povlači paralelu između „crnogorskih separatista” 1941. (misli na učesnike Petrovdanske skupštine sabora i proglašenje nezavisne Crne Gore pod protektoratom fašističke Italije) i režima iz 2006. godine. Takođe, u povlačenju istorijskih analogija Stamatović navodi da Crnoj Gori prijeti opasnost secesije djelova teritorije pretežno naseljenim albanskim stanovništvom, kao i Boke Kotorske (Stamatović, 13. 07. 2006, str. 19). Očigledno da je za autora teksta obnova nezavisnosti Crne Gore greška koja može imati katastrofalne posljedice. *Dan* je, takođe, prenio i vijest o polaganju vijenaca na Spomenik partizanu borcu, navodeći da je praznik dočekan u podijeljenoj atmosferi, uz konstataciju da su jedni slavili Dan državnosti, a drugi samo Dan ustanka. Poseban članak je posvećen polaganju vijenaca na spomenik Partizanu borcu od strane funkcionera SNP-a, gdje se kao govornik pojavio Milo Marković predsjednik SUBNOR-a jugoslovenske orijentacije, koji je držao govor i šest godina ranije na proslavi 13. jula u Andrijevići (Ekipa „Dana”; J. Đ. B, 14. 07. 2006, str. 3).

Vijesti su u svom izvještavanju stavile naglasak na posjetu hrvatskog

predsjednika Stjepana Mesića i potpisivanje ugovora o saradnji Crne Gore i Hrvatske. Tom prilikom *Vijesti* prenose i pitanja novinara koji su aktuelizovali teme, poput posljedica napada Crne Gore na Hrvatsku 1991/92. godine. U temama vezanim za 13. jul našle su se i vijesti o priznanju koje je primio predsjednik Milo Đukanović od strane Hrvatsko-crnogorskog međudržavnog savjeta, kao i čestitke koje su uputile političke partije SNP i SDP, ali i izvještaj o svečanom prijemu kod predsjednika (Br. M; Sa. K; N. R; Nđ. R, 13. 07. 2006, str. 2–3). Pored toga *Vijesti* donose tekst o polaganju vijenaca na Spomenik partizanu borcu, ali i sličnim porukama vlasti i opozicije gdje se ističe potreba minimalne saglasnosti oko pomirenja i primjene evropskih vrijednosti (Položeni vijenci...; N. R, 14. 07. 2006, str. 3). Uz to *Vijesti* su izvijestile i o proslavi Dana državnosti na primorju (S. L, S. K, 14. 07. 2006, str. 18) i na sjeveru Crne Gore (Ekipa „Vijesti”, 14. 07. 2006, str. 20–21).

Četiri godine kasnije (2010) na prvoj strani *Pobjede* nalazi se naslov *Antifašizam pomogao obnovu nezavisnosti*, što jasno ukazuje na nastavak narativa koji povezuje 13. jul 1941. i 21. maj 2006. (Antifašizam pomogao..., 13, 14. 07. 2010, str. 1). Nakon vijesti o dodjeli Trinaestojulskih nagrada (L. Kv, 13, 14. 07. 2010, str. 3), dat je tekst sa prijema koji je organizovao predsjednik Filip Vujanović, koji je u svom govoru naveo da je antifašizam „grandiozno pomogao obnovi nezavisne Crne Gore”. Iz iste vijesti saznajemo da su prijemu za razliku od 2006. ovog puta prisustvovali i članovi opozicionog SNP-a i PzP-a (I. K, 13, 14. 07. 2010, str. 3). *Pobjeda* je pored izvještaja sa obilježavanja Dana državnosti dala respektabilan prostor tekstovima, koji su više govorili o 13. julu kao istorijskom događaju. Tako je publicista Stevo Vučinić pisao o značaju 13. jula za državu Crnu Goru, istovremeno naglašavajući potrebu preispitivanja tema poput „lijevih grešaka”, Zidanog mosta i likvidacija italijanskih zarobljenika jer su problematični i „sa ljudskog i sa stanovišta ratnog prava” (Vučinić, 13, 14. 07. 2010, str. 4). Takođe se tekstom *Julske vatre ‘upaljene’ u Berlinu* podsjeća i na značaj 13. jula 1878. godine i Berlinski kongres (Šofranac, 13, 14. 07. 2010, str. 4–5). Akademik Radoslav Rotković u svom tekstu upozorava da 13. jul još traje usljed postojanja onih koji su protivnici crnogorske nezavisnosti (V. Š, 13, 14. 07. 2010, str. 5). Urađen je i intervju sa Veselinom R. Đuranovićem, bivšim oficirom Ozne, predsjednikom opštine Danilovgrad i ministrom u vladi Crne Gore, u kome je Đuranović većinom govorio o svom iskustvu u NOB-u (Stamatović, 13, 14. 07. 2010, str. 4–5). Na sljedećoj strani *Pobjeda* se osvrnula i na nemaran odnos vlasti u Hrvatskoj i Srbiji prema 1941. godini i antifašističkom nasljeđu (Picenić; Jablanov, 13, 14. 07. 2010, str. 6).

U svom pisanju iste godine *Dan* je relativizovao smisao proslave 13. jula usljed unutrašnjih problema i manjka demokratizacije u državi. Diskreditovanje proslave 13. jula nastavlja se i u prenošenju stava Mila Markovića, ovog puta sa konstatacijom da ima onih koji ne priznaju da je Trinaestojulski ustanak bio reakcija na Petrovdansku skupštinu na Cetinju i proglašenje nezavisne Crne Gore pod protektoratom fašističke Italije, a sličan stav prenosi i NSD (Radenović, 13, 14. 07. 2010, str. 2). Odnos prema 13. julu se može vidjeti i iz naslova koji tu temu tretiraju tako da gore navedeni tekst nosi naslov *Praznik zarobljene države*, a kada *Dan* izvještava o prijemu kod predsjednika Vujanovića, tekst nosi naslov *Praznik pomirio Vujanovića i Krivokapića*. Navedeni naslovi jednostavno uklanjaju bilo kakav prizvuk svečanosti kada govore o 13. julu kao državnom prazniku (D. S. V, 13, 14. 07. 2010, str. 3). Slična je i vijest da zbog svečanog otvaranja bolnice, od strane premijera Mila Đukanovića, određeni pacijenti nijesu mogli primiti hemoterapiju u KC CG (M. M. K, 13, 14. 07. 2010, str. 10). Treba primijetiti da *Vijesti* izvještavajući o istom događaju ne pominju navedeni problem sa pacijentima (D. Đ, 13, 14. 07. 2010, str. 9). Jedan od interesantnih slučajeva vezan je i za naredni dan, kada su aktivistkinje Centra za žensko i mirovno obrazovanje *Anima* predale zahtjev od 1.000 potpisa u zgradi vlade. Izjava jedne od članica udruženja je istaknuta odmah ispod naslova „Danas u Crnoj Gori ne treba da bude lagodno onima koji slave Dan državnosti...” (Milo ženama..., 15. 07. 2010, str. 10). *Dan* posebno ističe ovaj dio u kome nije rečeno da ne treba biti lagodno vladi Crne Gore, već baš onima koji slave 13. jul, kao da Dan državnosti predstavlja jedino vladin praznik.

Vijesti su opet bile skromnije u svom izvještavanju, i tekstovi u ovim novinama su većinom govorili o podijeljenosti u kojoj je obilježen Dan državnosti, kao što je bio slučaj sa Mojkovcem (O. P, V. R, R. Č, 13, 14. 07. 2010, str. 2). Takođe je u izvještaju sa centralne proslave u Grahovu istaknuta i poruka predsjednika Vujanovića da u Crnoj Gori niko ne smije biti diskriminisan zbog svoje različitosti (Sv. M, 15. 07. 2010, str. 2).

Dnevni list *Pobjeda* 2015. godine započinje izvještavanje u kritičnom tonu prema vladajućim strukturama preispitujući njihov učinak u afirmisanju crnogorskog nacionalnog, državnog i kulturnog identiteta. Konstatuje se da nije urađeno dovoljno, što predstavlja odgovornost same vlasti, a ističe se i podijeljenost političkog i društvenog bića Crne Gore oko proslave državnih praznika. I sama atmosfera za autora teksta u *Pobjedi* nije praznična u pravom smislu te riječi. Pored

formalnih prijema i govora, i praznične atmosfere na Cetinju i Podgorici ostali gradovi tu atmosferu ne osjećaju. Osobita kritika upućena je nedostatku historijskog znanja o prošlosti Crne Gore, a posebno onog o Trinaestojulskom ustanku (Darmanović, 12. 07. 2015, str. 4). Naredni broj *Pobjede* donosi kratko obavještenje o prijemu koji je organizovao predsjednik Vujanović, a dominiraju dva teksta. Prvi predstavlja intervju sa prof. dr Radovanom Radonjićem, čiji odgovori povremeno imaju dozu anahronizma, što se može vidjeti iz uspostavljanja analogije između bitke kod Tuđemila 1042. i 13. jula 1941. godine. U drugom tekstu se ističe stav da je 13 jul. 1941. godine bio jedan od preduslova 21. maja 2006. (Đukanović; Đuranović; Stamatović, 13, 14. 07. 2015, str. 2–3), što će se ponavljati i u nastupima vladinih zvaničnika (Ekipa Pobjede, 15. 07. 2015, str. 2–3). Pored navedenih tekstova i prof. dr Ljubomir Sekulović potpredsjednik SUBNOR-a i antifašista Crne Gore govorio je o svojim sjećanjima na 13. jul (Čejović, 13, 14. 07. 2015, str. 20). Nesumnjivo da se iz priloženog može vidjeti da *Pobjeda* pažnju posvećuje i tekstovima koji naglašavaju historijsku dimenziju 13. jula, ističući značaj državnog praznika kao načina da se afirmišu nasljeđe i tekovina antifašizma. Ipak 13. jul je korišćen i za propagiranje aktuelnih političkih tendencija u Crnoj Gori, kao što je članstvo u NATO-u. Tako su predstavnici SUBNOR-a na sastanku sa nacionalnim koordinatorom za NATO u Crnoj Gori zaključili da NATO i antifašizam baštine iste vrijednosti (D. L, 15. 07. 2015, str. 8).

Različita percepcija 13. jula, kao državnog praznika i historijskog događaja, vidi se i iz pisanja dnevnog lista *Dan* 2015. godine. Ovaj štampani medij je veću pažnju i prostor posvetio koncertu Zdravka Čolića povodom 13. jula, nego obilježavanju i značaju državnog praznika. Prvo se na cijeloj stranici najavljuje nastup (Ambasador dobrog zvuka, 12. 07. 2015, str. XVI), dok je u narednom broju takođe preko cijele strane izvještaj sa održanog koncerta (A. Š. 13. 07. 2015, str. 11). Ako to uporedimo sa izvještajem o istom događaju u listovima *Pobjeda* i *Vijesti*, vidimo da on zauzima neuporedivo manje prostora (Vuković, 13, 14. 07. 2015, str. 56; M. V, 13. 06. 2015, str. 24). Kada je u pitanju 13. jul kao državni praznik, *Dan* je dao samo kratku vijest o prijemu koji je organizovao predsjednik Filip Vujanović (Z. P, 13. 07. 2015, str. 2), a narednog 14. jula je na pola strane izvijestio o obilježavanju 13. jula u Crnoj Gori (Ekipa Dana, 14. 07. 2015, str. 8).

Vijesti su za razliku od *Dana* i *Pobjede* u broju od 12. jula štampale specijalni dodatak *Kovanje sna o slobodi Crne Gore*, koji je bio posvećen Trinaestojulskom

ustanku i na taj način se osvrnule na pomenuti istorijski događaj (Danas uz Vijesti..., 12. 07. 2015). U narednom broju nalazi se kratka vijest o prijemu kod predsjednika Vujanovića (Sa.K, 13. 07. 2015. s. 2), dok se u broju od 14. jula ukratko pisalo o proslavi na Ljubotinju (Sa. K, 14. 07. 2015, str. 2), kao i obilježavanju državnog praznika u glavnom gradu (Že. V, 14. 07. 2015, str. 36).

Kada je riječ o 2019. godini, *Pobjeda* u prazničnom broju od 12. jula izvještava o prijemu koji je priredio predsjednik Đukanović, koji je govorio o 13. julu kao temelju crnogorske državnosti (I. K, 12. 07. 2019, str. 2). Praznični trobroj *Pobjeda* započinje prenošenjem čestitki sa raznih inostranih i domaćih adresa, a daje i tekst potpredsjednika SUBNOR-a i antifašista Crne Gore, Slobodana Simovića, koji pored kratkog pregleda najvažanijih istorijskih događaja vezanih za ustanak ističe da on ima i pedagošku stranu u odnosu na sadašnjost, koja se ogleda u moralnom uzdizanju pojedinaca (Uskoković Ivanović, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 6). Tekst prof. dr Radovana Radonjića koji govori o 13. julu, u velikoj je mjeri bio romantičarski obojen, što je možda posljedica zaoštrene političke i društvene situacije zbog najavljanja usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti. Tako Radonjić navodi da su Crnogorci „više od osam stoljeća opstajavali kao demokratsko društvo sa republikanskim državnim uređenjem u kome je za razliku od rimske republike, narod neposredno na zboru birao vladara"! Ne nedostaje tekstu ni preuveličavanja značaja Trinaestojulskog ustanka, kao što je konstatacija da je SSSR-u ovaj ustanak pomogao na „psihološko-etičkom”, ali i „vojno-strateškom planu” (Radonjić, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 7)! Pored dodjele Trinaestojulskih nagrada (Nikitović, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 18), *Pobjeda* se osvrnula i na film *13. jul* dajući fotografije sa snimanja (J. N, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 20). I ovog puta je 13. jul iskorišćen za aktuelne političke sukobe, što se može vidjeti iz izjave premijera Duška Markovića sa centralne proslave dana državnosti u Danilovgradu na kojoj je govorio o sukobu sa crkvom oko najavljenog donošenja zakona o slobodi vjeroispovijesti (Kadić, 16. 07. 2019, str. 6).

Dan u dosta skromnijem obimu donosi vijest sa prijema kod predsjednika Đukanovića (Z. P, 12. 07. 2019, str. 3), a ne propušta da prenese izjavu Marka Milačića, predsjednika stranke Prava Crna Gora, ispred Crkve Sv. Jovana u Svaču, koja je bila u centru pažnje nakon što je lokalno stanovništvo spriječilo mitropolita Amfilohija da tu odsluži liturgiju. Milačić je razvio trobojku sa bijelim crnogorskim grbom, upozorio na stvaranje Velike Albanije i čestitao Dan državnosti (M. V, 13, 14.

07. 2019, str. 3). U tom broju našla su mjesto i obavještenja o 13. julu kao neradnom danu (A. O, 13, 14. 07. 2019, str. 9), o polaganju vijenaca na Spomenik partizanu borcu (N. S, 13, 14. 07. 2019, str. 12), kao i dobitnicima Trinaestojulske nagrade (S. D, 13, 14. 07. 2019, s. XI).

Vijesti su i ovog puta dale posebni dodatak nazvan *Partizanski album*, gdje su ukratko opisani događaji iz ustanka praćeni fotografijama. Posebno pažnju privlače fotografije koje prikazuju ratnu svakodnevicu i žene u ratu (*Partizanski album*, 13. 06. 2019). Kada je riječ o obilježavanju 13. jula, *Vijesti* u istom tekstu prenose čestitke predsjednika države i nekih opozicionih partija, kao i čestitke stranih lidera (Graditi državu..., 13. 07. 2019, str. 5). Takođe je u narednom broju 13. jula prenijeta vijest o odavanju počasti u Nikšiću porodici Radulović, čija su četiri člana poginula u NOB-u (Veljku, Radomanu, Miloradu..., 14. 07. 2019, str. 5).

Na kraju, možemo konstatovati da će odnos političkih struktura prema određenim istorijskim događajima odrediti dominantno i percepciju istih u crnogorskim novinama. Tako *Pobjeda*, kao medij blizak vlastima, posvećuje najveću pažnju obilježavanju i proslavi 13. jula, dajući obimnije izvještaje sa proslava i donoseći tekstove u kojima se pokušavaju istaknuti antifašističke vrijednosti 13. jula, iako se u ovome ponekad odlazi u patetiku i pretjerivanje. U listu se, prije svega, ističe značaj koji je 13. jul 1941. imao za crnogorsku državnost sa posebnim akcentom na uspostavljanje veze između ustanka 13. jula 1941. i obnove nezavisnosti 21. maja 2006. Sa druge strane, *Dan* kao list blizak opozicionom SNP-u takođe naglašava antifašizam 13. jula kao značajnu tekovinu, ali govori i o nespojivosti vrijednosti tog događaja i obnavljanja nezavisne crnogorske države. Posljedica toga jeste problematizovanje proslave 13. jula, što se često pravda unutrašnjim privrednim, društvenim i političkim problemima, čime se svjesno ili nesvjesno relativizuju i vrijednosti 13. jula. Pored toga, sagovornici lista *Dan* često znaju da posredno uspostave vezu između proglašenja nezavisne Crne Gore na Petrovdanskoj skupštini i onih političkih struktura koje su učestvovala u obnovi nezavisnosti 2006. godine. Iz prethodno navedenog primjećujemo da novine *Vijesti* donose dosta odmjerene izvještaje o 13. julu, a posljednjih godina njegovu istorijsku vrijednost naglašavaju štampajući posebne dodatke sa fotografijama. Na taj način *Vijesti* nezavisno od aktuelnih izvještavanja o obilježavanju Trinaestojulskog ustanka ukazuju na konkretan istorijski značaj, koji ovaj događaj ima za crnogorsku državu i društvo.

REFERENCES:

Rastoder, Š., & Adžić, N. (2020). *Moderna istorija Crne Gore 1988–2017. I–III Od prevrata do NATO pakta*, Knjiga II. Daily Press – Vijesti.

Rastoder, Š., i saradnici. (2006). *Istorijski leksikon Crne Gore*. Per–Ž. Daily Press – Vijesti.

Despotović, I. (2010). Pogled na medijske prilike u Crnoj Gori. *Matica crnogorska*. 41–42, 21–46.

Zakon o državnim simbolima i danu državnosti Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 47/2004, 26, 27.

Stamatović, J. Poruka Borcima. *Pobjeda*, 12. 07. 2000, str. 4.

Al. R. Proslava 13. jula. *Pobjeda*, 13. 07. 2000, str. 6.

Stamatović, J., Fatić, S. Poštujući prošlost – gradimo budućnost. *Pobjeda*, 14. 07. 2000, str. 2–3.

Koprivica, I. Na tragu civilizacijskih tekovina. *Pobjeda*, 14. 07. 2000, str. 11.

Stamatović, J. Crnogorski međaš. *Pobjeda*, 13. 07. 2000, str. 6.

Stamatović, J. Barjak Nika Maraša. *Pobjeda*, 14. 07. 2000, str. 6.

Čestitka narodu. *Dan*, 12. 07. 2000, str. 5.

Lj. M. Proslava u rukama NATO pomagača. *Dan*, 12. 07. 2000, str. 11.

Za zajednički život sa Srbijom za srećan život u Jugoslaviji; Blistav primjer vjekovne borbe Crnogoraca za slobodu. *Dan*, 13. 07. 2000, str. 1.

Đ. S. Dan za pamćenje i podsjećanje. *Dan*, 13. 07. 2000, str. 5.

Ne preporučujemo nikome da provjerava borbenu gotovost VJ; Vrijeme ne može da izbriše ideale; Dedović, M. Jugoslavija je našla svoju dušu; Nemamo prečeg interesa nego da sačuvamo otadžbinu. *Dan*, 14. 07. 2000, str. 4–5.

V. S. Proslavljen 13. jul. *Dan*, 14. 07. 2000, str. 11.

Obilježen praznik. *Dan*, 14. 07. 2000, posljednja strana.

Bulatović, M. Kad bi Tara mogla da kazuje. 13. 07. 2000, str. 6.

Rajić, R. Stranci o vojničkoj etici Crnogoraca. *Dan*, 13. 07. 2000, str. 6.

Prljavi trikovi NATO. *Dan*, 13. 07. 2000, str. 5.

Jedan ustanak dvije proslave. *Vijesti*, 13. 07. 2000, str. 4; A. R. Krgović: Crnu Goru žele da svedu na srpski okrug; B. G. Bulatović: Ovu vlast nije birao narod. *Vijesti*, 14. 07. 2000, str. 3.

Raičević, R. Slavlje bez opozicije. *Dan*, 13. 07. 2006, str. 4; J. Đ. B. Bulatović: „Nema potrebe da im pravimo društvo”. *Dan*, 14. 07. 2006, str. 4.

V. Š, I. P. Ispunjen veliki istorijski dug. *Pobjeda*, 13. 07. 2006, str. 2.

Stamatović, J. Najsvjetliji datum novije crnogorske istorije. *Pobjeda*, 13. 07. 2006, str. 5.

Vujanović položio vijenac na Spomenik partizanu borcu. *Pobjeda*, 14. 07. 2006, str. 2.

I. P. U slavu utemeljivača moderne crnogorske države. *Pobjeda*, 14. 07. 2006, str. 3.

S. P. U slavu svetitelja. *Dan*, 14. 07. 2006, str. 3; Br. M. Vraćen dug svecu. *Vijesti*, 14. 07. 2006, str. 7.

Drašković, D. Bez državne zastave na zgradi lokalnog parlamenta. *Pobjeda*, 14. 07. 2006, str. 5.

R. Đ. I praznik u znaku podjela. *Pobjeda*, 14. 07. 2006, str. 7.

Država i sloboda su narodne svetinje. *Pobjeda*, 13. 07. 2006, str. 10.

Stamatović, A. „Majska zora” i 13. Jul ne idu zajedno. *Dan*, 13. 07. 2006, str. 19.

Ekipa „Dana”. Proslavljen Dan ustanka i državnosti; J. Đ. B. Bulatović: nema budućnosti bez pomirenja. *Dan*, 14. 07. 2006, str. 3.

Br. M. Region dobrih želja; Sa. K. Priznanje Đukanoviću; N. R. Praznik za mirenje; Nđ. R. Crna Gora ima prijatelja. *Vijesti*, 13. 07. 2006, str. 2–3.

Položeni vijenci na Gorici; N. R. Pomirenje i saradnja. *Vijesti*, 14. 07. 2006, str. 3.

S. L, S. K. Sjećanje na pale borce. *Vijesti*, 14. 07. 2006, str. 18.

Ekipa „Vijesti”, Ginulo se za slobodu i srećniju budućnost. *Vijesti*, 14. 06. 2006, str.

20–21.

Antifašizam pomogao obnovu nezavisnosti. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 1.

L. Kv. Stvaraoci koji slave Crnu Goru. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 3.

I. K. Obilježen dan državnosti. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 3.

Vučinić, S. Glavu gore! *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 4.

Šofranac, V. Julske vatre „upaljene” u Berlinu. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 4–5.

V. Š. Trinaestojulski ustanak još traje. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 5.

Stamatović, J. Najljepši crnogorski datum. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 4–5.

Picenić, I. Kako je 27. jul pao u zaborav; Jablanov, N. Partizani, ali i četnici pali u zaborav. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2010, str. 6.

Radenović, V. Praznik zarobljene države. *Dan*, 13, 14. 07. 2010, str. 2.

D. S. V. Praznik pomirio Vujanovića i Krvokapića. *Dan*, 13, 14. 07. 2010, str. 3.

M. M. K. Zbog Mila i praznika pacijente vratili kući. *Dan*, 13, 14. 07. 2010, str. 10.

D. Đ. Klinika ulaganje i zdravlje Crnogoraca. *Vijesti*, 13, 14. 07. 2010, str. 9.

Milo ženama zatvorio vrata. *Dan*, 15. 07. 2010, str. 10.

O. P, V. B, R. Č. Sjećanje na borce uz dvije zastave. *Vijesti*, 15. 07. 2010, str. 2.

Sv. M. Predsjenik brani različite. *Vijesti*, 15. 07. 2010, str. 2.

Darmanović, Z. O prošlosti malo znamo, al' se njome ponosimo. *Pobjeda*, 12. 07. 2015, str. 4.

Đukanović, J. Antifašistički ustanak je bio temelj nezavisne Crne Gore; Đuranović, D. Crna Gora mora da baštini i razvija antifašistički dan 13. jula; Stamatović, J. Najljepši crnogorski datum. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2015, str. 2–3.

Ekipa Pobjede. Bez antifašizma nema budućnosti. *Pobjeda*, 15. 07. 2015, str. 2–3.

Čejović, I. Đedovi i unuci u istoj koloni. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2015, str. 20.

D. L. Antifašizam i NATO baštine iste vrijednosti. *Pobjeda*, 15. 07. 2015, str. 8.

- Ambasador dobrog zvuka. *Dan*, 12. 07. 2015, str. XVI.
- A. Š. Čola digao Crnu Goru na noge. *Dan*, 13. 07. 2015, str. 11.
- Vuković, M. Čola oduševio Podgoričane. *Pobjeda*, 13, 14. 07. 2015, str. 56
- Čolić razgalio fanove svih generacija. *Vijesti*, 13. 07. 2015, str. 24.
- Z. P. Antifašizam vječna tekovina. *Dan*, 13. 07. 2015, str. 2.
- Ekipa Dana. Plamen antifašizma grije Crnu Goru. *Dan*, 14. 07. 2015, str. 8.
- Danas uz Vijesti specijalni dodatak, *Vijesti*, 12. 07. 2015, str. 1.
- Sa. K. Antifašizmom vratili državu. *Vijesti*, 13. 07. 2015, str. 2.
- Že. V. Predavanje Radovana Radonjića o značaju 13. Jula. *Vijesti*, 13. 07. 2015, str. 37.
- Sa. K. Antifašizam u temelju države. *Vijesti*, 14. 07. 2015, str. 2.
- Že. V. Sjećanje na heroje Podgorice. *Vijesti*, 14. 07. 2015, str. 36.
- I. K. Đukanović: Evropeizacija društva naš ključni cilj. *Pobjeda*, 12. 07. 2019, str. 2.
- Uskoković-Ivanović, R. Prošlost čuvaju rezultati današnjice. *Pobjeda*, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 6.
- Radonjić, R. Crnogorski dan. *Pobjeda*, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 7.
- Nikitović, J. Podstrek i dokaz živosti djela. *Pobjeda*, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 18.
- J. N. Narodni otpor okupatoru. *Pobjeda*, 13, 14, 15. 07. 2019, str. 20.
- Kadić, B. Antifašizam je temeljna vrijednost Crne Gore. *Pobjeda*, 16. 07. 2019, str. 6.
- Z. P. Nezavisno od politike proširenja evropski put nema alternativu. *Dan*, 12. 07. 2019, str. 3.
- M. V. Uzalud mašete zastavama OVK, ovo je Crna Gora *Dan*, 13, 14. 07. 2019, str. 3.
- A. O. Neradna dva dana. *Dan*, 13, 14. 07. 2019, str. 9.
- N. S. Počast rodoljubima. *Dan*, 13, 14. 07. 2019, str. 12.

S. Đ. Priznanje koje znači ispunjenje životnih ciljeva. *Dan*, 13, 14. 07. 2019, s. XI.

Partizanski album. *Vijesti*, 13. 07. 2019.

Graditi državu bez privilegovanih. *Vijesti*, 13. 07. 2019, str. 5.

Veljku, Radomanu, Miloradu i Četku sloboda važnija i od života. *Vijesti*, 14. 07. 2019, str. 5.